

آبونه شرائطی

ممالک عثمانیہ ۱۳۰۱ غرور شدہ .
قلمک عثمانیہ ۱۳۰۱ غرور شدہ سنہ لکی (۶۵۱) ، الق

آبونی (۹) فرات قدر .
ممالک عثمانیہ ۱۳۰۱ غرور شدہ سنہ لکی (۱۷۱) ، الق

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائره مخصوصه

اضطرابات

آبونه بدلی پشندر .

§

مملکت موافق آثار مع الممنونیه قبول
اولنور . درج ایدلمین یازیلر اعاده
اولونماز .

سری ۱۳۳۲

کتابخانه

۱۳۳۲

اضطرابات

رساله خردن آلمدیغی کو - ترمک شرطیه
بتون یازیلر هر هانکی بر خزنه طرفندن
اقتباس اولونه بیلیر .

§

مکتوبلرک ، امضالرک واضح و اوقوناقلی
اولمسی و آبونه صره نومردن محتوی
بولونمس لازمدر .

§

ممالک اجمیبیه ایچون آبونه اولانلرک
آدرسلریشک فرانسزجه ده یازلمسی دجا
اولنور .

§

پاره کوئدرلدیکی ز ، ان نه یه د تراولدیغنک
واضعا بیلدیلمسی دجا اولنور .

فَلْيَتَنَزَّلِ

عقائد اسلامیة

۳۷ - اراده :

صفت اولی که جهت به علم الهی به متعلق کن بحث ، اراده ایله صنات ذاتیه دن اولان دیگر صفتلر دده جاری در . اراده ؛ بر صفت در که فاعل او صفتله فعلنده متقابل اولان وجوه ممکنه نك بعضیسنی ؛ وجوه تخصیص و ترجیحی علمی حسبیه ؛ دیگر بعضیسنی اوزرینه تخصیص ایدر . بناء علیه اراده نك وظیفه سی ، کندیسنده حکمت و مصلحت اولدیغنی علمک جزم ایتدیکی عمل اوزرینه قدرتی بعث ایتک در .

اراده نك معناسنی ا کلامق خصوصنده پک چوق کیمسه لر اشتباهه دوشدیلر ؛ بعضلری ، اراده . محبت و رضا معناسنده در ظن ایتدیلرده اراده نك ضدی کراهت در ؛ دیدیلر . حال بوکه صواب اولان ، اراده نك ضدی - عدم اراده - بر قاچ معنی به صادق اولمقدده در . بر کره اراده نك ضدی ، فعلک اجبار و ا کراه ایله صادر اولمسی در . برده فعلک علتله ، طبع ایله صدور ایتسنه دینیر . حق اولان شودرکه ؛ جناب اللهک دیله دیکی اولور ، دیله مدیکی اولماز . شوراسی ده بیلنمیلدیرکه جناب حق ، آنجق علم ازیلسنده سبق ایدن شیلری دیله ر . بویله اولسه جهل لازمکیر . « تعالی الله عن ذلك علواً کیراً . »

بعض کیمسه لرده اراده الهیه ایله اراده انسانیه بینتی تفریق ایدمه مبرک اراده واجبدن مقصود اولان معنا ، کندیبی سببیه واجب ایچون قصد ایتدیکی شیئی انفاذ ایدوب ایتهمک صحیح اولان صفت در ، دیه توهم ایتدیلر . حال بوکه بو معناجه اراده نك واجب طرفنده بولمسی محال در . فصل که استاد محترم شیخ محمد عبده مرحومک بر آرز آشاغیده کی بیانات حکیمانه سی ده بوجهتی ایضاح ایتکده در .

۳۸ - اراده صفتنک جناب مقربونه دلیل :

واجب تعالی حضرتلرینه اراده صفتنک ثبوتی ایچون اقامه ایدیلرجهک دلیلله کلنجه ؛ بو ، علم صفتنی اثبات ایدن دلیلله لازمکیر ؛ چونکه جناب حق ، هر شیئک خالق اولمسی استدلال ایدره ک علم الهینک ده هر شیئی محیط اولاجنی ، بیلنمه بن شیئک خلق ایدیلرجهکی عقلاً جائز اولمادیغنی جزم ایدن ، بونکله برابر کافه مخلوقاتک بولندقلری شکل و صورتدن بشقه بر شکلده بولمه لری - مثلاً بیوکرک کوچک ، سیاهلرک بیاض اولملری کی وجوه ممکنه و مقابللرندن بری اولمق - عقلاً جائز اولدیغنی بیلن کیمسه شو مذکور آتی احاطه ایتدکن صوکره یقیناً بیلیر و جزم ایدرکه ؛ وجوه ممکنه دن شو کورمش اولدیغمز شیلری بحسب العلم دیگرلری اوزرینه ترجیح ایدوب بصورتله بولمه لرینه قدرتی سوق ایدن شی ، آنجق اراده صفتی در . استاد محترم شیخ محمد عبده مرحومک اراده صفتنه دائر اولان بیانات حکیمانه لری ده بوجه آتی در : « واجب الوجود حضرتلرینه

اولان علملریله ، فنلریله ، تلقینلریله ، خلاصه هر درلو وسائط عقلیه و دینییه ایله قارشولرنده کی ، اداره لرنده کی طلبه نی مطلوب اولان غایه یه طوغری سوق ایتله ری لازم کلزمی ایدی ؟ یوق ، بونلر بوغایه نی تقدیر ایدمه یور ، یا خود تقدیر ایتدکلری حالده بوو ایدمه چالشمه یور ايسه لر ، آرتق بز نه ديه بیلیر ؟ مسئولیت وجدانیه ، مسئولیت دنیوییه نی هیچ صایان بوکیمسه لره مسئولیت اخروییه نی خاطر لقمقندن باشقه برنی المزدن کلزدی .

اوقاف نظارتی ده بر چوق فدا کارقلر اختیارله تأسیس ایتش اولدیغنی بومدرسه نك هیچ بر فائده تأمین ایتدیکنی آکلادی . ایشته بونک بر نتیجه فعلیه سی اوله رق بوسنه هیئت اداره ، هیئت تعلیمیه ده تنسیقات اجراسنه لزوم کوردی : مدیر تبدیل ایدیلدی . بعض معلملر چیقاریلدی ؛ بعضلری موقعلرینی محافظه ایتدیلر . پروگرامه ادخال ایدیلن درس لر ایچون یکی معلملر انتخاب اولندی . ایشته بوسنه مدرسه الواعظین ینه اسکی شرائط داخلنده اولقله برابر ، یکی هیئت اداره ایله یکیدن شکل ایدن هیئت تعلیمیه نك عهدسه نه تودیع اولمش دیمکدر . آکلایشیلورکه اوقاف نظارتی اولجه یاמש اولدیغنی قصوری بصورتله تعمیر ایتک ایستدی . ذاتاً مدرسه الواعظینک تشکیلاتی خصو- صنده کی برنجی قصورلر نظارت مشارالیه نك خطالریله باشلامشدر . حتی اداره نك ، هیئت تعلیمیه نك ایکنجی درجه ده اوله رقده طلبه نك موفقیتسز لکلری هپ نظارته عأد خطالرک نتأنجندن در . چونکه اوقاف نظارتی مدرسه الواعظینی ابتدا تأسیسه قرار ویردیکی زمان غایه مطلوبه نی ایدن ای به تدقیق ایدمه مدی . بومدرسه نی ایچون یایدیغنی ، بورادن یتیشه جک اولانلرک نه کی ایشه یارایه جقلرینی تمامیه کسیدر مه مدی . بونک نتیجه سی اوله رق هیئت اداره ، هیئت تعلیمیه نك تعیین و انتخابی خصوصنده بویوک بر خطا ارتکاب ایتدی . هیئت اداره ، هیئت تعلیمیه نك فصل اداره ، فصل تدریساتده بولونه جقلرینه دائر اللرینه هیچ بر تعلیماتنامه ویریلدی . بونلر بیلدکلری کی حرکت ایتدیلر . مدرسه نك اداره سی غایه سز اوله رق شکل ایدن علی العاده معارف مکتبلر- ینکدن فرقلی اولمادیغنی کی ، تدریساتنده ذره قدر بر باشقه لق یوق ایدی . بوتون تدریسات جامع شریف و دارالفنون الهیات شعبه سنده- کیلردنه فنا جریان ایدیوردی . بونلرک هیچ بر یسنده قطعاً برغایه مسلک کوزه دیلدیکی کی ، هیچ اولمازسه برغایه علمی ده تعقیب اولنه - مه یوردی . حالبوکه مدرسه الواعظینک بویوک بر خصوصیتی اولدیغندن اداره و تدریساتک هپ بو خصوصیت دائره سنده جریان ایتسی مقتضی ایدی . بو خصوصیتدن ذره قدر بر انحرافک غایه دن بوسبوتون اوزاقلا- شدیره جغنده هیچ شبهه یوقدی . حقیقه ده بویله اولدی . ایشته بونک چون درکه یکی تشکیلاته لزوم کوریلدی . بو تشکیلاتک ده موفقیت تأمین ایدوب ایتیمه جکی شیمدین تمامیه کسیدریله مز ايسه ده بوخصو- صده کی تخمیناً تزی بعض قرأنه استناداً آتیا ایکنجی بر مقاله ایله ایضاح ایتک فکرنده یز ..

ح

۴۰ - اختیار؛ نظام :

اختیارك معناسی، فاعل اولان ذات ایشله دیکي فعلی بر موجب ایجابی، بر قاهره قهری، یا خود علت عمیا ایله، کند یسند شمعور بولیمیان طبع ایلدکل، بلکه کندی قدرتیله، عامنه موافق اولان اراده سیله اصدار ایدوب یا محق در. ذاتاً بومعنا، صفات ثلاثه - علم، اراده، قدرت صفتلری - نك ثبوتك مقتضاسی در؛ بر کره شواوچ صفت ثابت اولدیمی اختیار صفتی ده لازم کلیر. نظام و اختیارك ثبوتی بوضورتله بیلمدکن صوکره برده بونلرده اولان کاله بقام: افعال اختیاریه نك کمال و نظامی، اتقان و احکامی؛ حکمت و نظامك موقعلری، مصالحك و جهرلری علم و احاطه نك کالنه کوره در. بو موافقی، بو وجوهی نه قدر بیلیر، نه درجه احاطه ایدرسه افعال اختیاریه نك کالی ده او نسبتده اولور. صفات سائره سی کی جناب اللهک علمی ده منتهای کالده اولدینی جهته افعال آیه نك ده غایه کالده اولاجنی بدیهی در. «الذی خلق سبع سموات طباقاً متری فی خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل تری من فطور. ثم ارجع البصر کر تین یتقلب الیک البصر خاسئاً وهو حسیر.» تعالی و تقدس حضرتلرینک علمی؛ نظام و انتظامده کی کالی احاطه دن، یا خود قدرت آیه نك کندیلنده کال اولدینی بیلدیکی شیلری انفاذ ایتکدن قاصر اولدینی ممکن اولایدی، علم و حکمتك، اراده و قدرتك اثری اولان شو عواملکده ناقص و نظامی غیر تام اولسی ممکن اولوردی. حال بوکه بو ممکن دکل در. بو ممکن اولدینی کی، بونک اوزرینه ترتب ایدن، بوکا لازم اولان شی ده ممکن دکل در. بناء علیه حجت الاسلام امام غزالی حضرتلرینک: «لیس فی الامکان ابداع مما کان» قولی ثابت در.

بعض اهل علمك توهم ایتدیکی کی بوسوز قدرتك نقصانیتنی مستلزم ده دکل در. بلکه بو؛ قدرتك، علمك، اراده نك، حکمتك کالنه لازم در. قدرت ایله اراده صفتی آنحق ممکناته تعلق ایدر؛ بوندن بشقه سنه - واجبه محاله - تعلق یوقدر؛ بونکله برابر واجبك اعدامنه، یا خود مستحیلی ایجاده عدم تعلق قدرت صفتی حقیقده بر نقص ده دکل در. کچن مقاله لرك برنده ده بو مسئله موضوع بحث اولمشدی.

برده شیخ محمد عبده مرحومك اختیار صفتنه دائر اولان بیانات عالمانه لری کورلم: «شواوچ صفتك - علم، اراده، قدرت صفتلرینک - ثبوتی؛ بالضروره «اختیار» ک ثبوتی استلزام ایدر. چونکه «اختیار» ک معناسی؛ علمك مقتضاسی، اراده نك حکمی اوزره قدرتله اثر اصدار ایلکدن عبارت در. «اختیار» ک بوندن بشقه معناسی یوقدر. بناء علیه واجب الوجود فاعل مختار در؛ افعالندن هیچ بر فعل، مخلوقاننده کی تصرفندن هیچ بر تصرف کندیسندن علیت محضه ایله صدور ایتش دکل در. بویله اولدینی کی شعور سز، علم سز استلزام وجودی ایلده دکل در. مصالح کوندن هیچ برینه لزوم تکلیف ایله - یعنی رعایت ایتمه مش اولسه تنقید و اعتراضه معروض قاله جنی ملاحظه سیله لوم لأمندن کندیسنی تبرئه ایچون - مراعت ایتسی ده لازم دکل در. [تعالی عن ذلك علواً کبیراً] لکن شو قدر وارکه کائناتده مشهود اولان نظام، آکا

ثبوتی واجب اولان صفتلردن بری ده «اراده» صفتی در؛ اراده، بر صفت درکه عالمک فعلی وجوه ممکنه سندن برینه تخصیص ایدر. بر کره، ممکناته وجود و یرن آنحق واجب الوجود اولدینی، و کندیسنک علم ایله متصف بولدینی، ممکنات موجوده نك کافه سی هر حالده آنک علم از یسنه موافق اولارق موجود اولاییله جکی تحقق ایتدکن صوکره او ذات اقدس کبری انک «مرید» اولدینی ده بالضروره ثابت اولور. چونکه مرید دیمک؛ آنحق مقتضای علمنه کوره ایش یابان ذات دیمک در. صوکره ممکناته توجه نظر ایدنجه کور؛ یورزکه هر موجود؛ بر قدر مخصوص، بر صفت معینه اوزرینه بولنیور؛ کندیلری ایچون بر زمان، بر مکان محدود وار. ایشته بونلر بر طاقم وجوه ممکنه درکه وجوه سائره ممکنه ترک ایدیلرک موجودات ایچون بونلری تخصیص ایتکده بالضروره علمه موافق بولمش در. ذاتاً «اراده» ایچون بوندن بشقه معنا یوقدر.

اراده نك «فاعل ایچون قصد ایتدیکی شیئی انفاذ و اوندن رجوع ایلک کندیسینه صحیح اولان شی در» دیه تعریف ایدیلن معناسنه کلنجه: بو معناه اولان اراده نك واجب الوجودده بولنسی محال در؛ چونکه بو معناه هموم کونیه دن، قابل فسح عزائم و ینتاردن در. بواپسه علمده شائبه نقصان معدود در. بناء علیه حکمتك تغیری، فعل و ترکه باعث شیلر بیننده فاعلك ترددی حسیله بو معنایه اولان اراده تغیر ایدر. «حال بوکه اراده آیه تغیر و تبدلدن مزهدر.

۳۹ - قدرت :

قدرت؛ اویله بر صفت درکه: فعل، تأثیر، تحویل، تغیر آنکله اولور. قدرت صفتك جناب الله ثبوتنه دلیل، «ممکناتك کافه سی واجب الوجوددن صدور ایتش در؛ ممکناتك واجبیدن صدوری آنحق، علم از یسنه مطابق اولان تخصیص و ترجیحی ایلدر. «طرزنده بوندن اول سبق ایدن بیاناتمزد در.

مادامکه بویله در؛ او حالده علمندن نشئت ایدن اراده ایله فاعل اولان ذاتك قادر اولاماسی تعقل اولنه بیلیرمی؟ خایر! قطعاً بو دوشونیه مز. «ان الله علی کل شیء قدير»

شمدی بر آرده شیخ محمد عبده نك کلامنی دکله یلم: «واجب الوجود حضرتلرینه ثبوتی ضروری اولان صفتلردن بری ده «قدرت» صفتی در. «قدرت»؛ بر صفت درکه ایجاد و اعدام آنکله حاصل اولور. جناب الله قدرت صفتیله ده متصف در؛ دیورز. اوت، مادامکه واجب الوجودك مقتضای علم و اراده سی اوزرینه مبدع کائنات اولدینی مرتبه ثبوته واصل اولدی؛ اویله ایسه شه سز؛ «قادر» اولدینی ده بالبداهه ثابت در. زیرا عالم، مرید اولان ذاتك بیلدیکی، اراده ایلدیکی شیده کی فعلی، آنحق او فعله کوجی یتکله اولور، «قدرت» ایچون بوندن بشقه بر می یوقدر.

جزیره العرب داخلنده اجرای تخریبات ایله مشدی . قبل الهجره (۲۹۵) . بناء علیه بویه برهنکامده بمن حکمداری اولان (عبدکلال) ک تبدیل دین ایتکله دکل ، آنجاق ملکنی و حکومتی قور تارمق ایچین چالشمقوله مشغول بولونا جفی خاطره کلیر .

ثانیاً : عبد کلاله خلب اولان (حسان تبع) دکل ، (تبع بن حسان) درکه (تبع الاصغر) عنوانیه معروفدر و برادر زاده سی (حارث بن عمرو) (:) واسطه سیاه حجاز قطعه سی تحت نفوذ و حاکمیتنه آلان بودر .

واقعا ملوک حمیر آراسنده برده (حسان بن تبع) وارد درکه (تبع اوسط ابو کرب اسعد) ک اوغلی (تبع بن حسان) ک باباسیدر . لکن بوذات ، عبد کلالک خلفی دکل . اونک سلفی (عمرو بن تبع) کده سلفیدر .

ثالثاً : روما ایمپراطوری (قونستانس) ک ایلیچی کونده رومه سی اوزرینه (مرثد بن عبد کلال) ک مملکتنده اوچ دانه کلیسا انشاسنه مساعده ایتمه سی ده محتاج ایضا حدر .

واقعا بوقاریده ده سویله نیلیدیکی وجهله (مرثد بن عبد کلال) لکل مذهب یذهب متلون بر آدمدی . حتی شو حال تذبذب بالآخره خلغنی موجب اولمشدی . واقعا (ایمپراطور قونستانس) ده مذهب ایشارینه قاریشمش و زماننده (آریوس) مذهبدارانی ایله اورتودو . قسار آراسنده مجادلات جریان ایتمشدی . فقط بمن حکمدارینه ایلیچی کونده روبرده کلیسا انشاسنه مساعده ایتمه مک قدر خریستیان طرفدارلغنده ایلیری کیتشم می ایدی ؟ یوقسه خریستیانلق ، سوریه طرفلرندن کلک صورتیه می یمن داخلنه و بالخاصه (نجران) قطعه سنه کیرمشدی ؟

نجران که یمنک شمال شرقی جهتنده و (دهنا) چولنک کنارنده واقع بریدر ، خطه یمانیه ده نصرانیتک ایلیک محل انتشاری اولمق اوزره مشهور و بوکا دائر (معجم البلدان) ده روایت آیه من کورددر : « نجران لیلرک خریستیان اولارینه سبب : شام نواحینده (فیمیون) یاخود (فیمیون) اسنده عیسوی المذهب برذات واردی که عابد و مجاهد اولوب مستجاب الدعوه ایدی . سیاحتله وقت کچیریر و بر محله هویتی اکلاشینجه باشقه طرفه کیده ردی . انک امکیله کچینمک ایچین دولکرلک یاپار و بازار کونلری چایشما یوب طاعات و عبادات ایچین صحرایه چیقاردی . شام کویلرندن (صالح) نامنده بری ، بوذاتی سومر و اونک خبری اولقسزین تعقیب ایدردی . بر کون ، (فیمیون) قیره جیقمش ، اورانه اجرای عبادته باشلامشدی . صالحده بر معتاد بر طرفه کیزلندیکی خالده فیمیونه بائیوردی . بردن بره بویوک برییلان پیدا اولوب فیمیونک اوزرینه طوغرو یوردی . فیمیون ، بونی کوروب دعا ایتدی . ودعای مستجاب اولوب ییلان که بردی .

صالح ، ییلانک کلدیکنی کورمش ، فقط که بردیکنی آکلامامشدی . کال تلاش ایله :

— امان ، ییلان وار! دییه باغیردی . فیمیون ، جواب ویرمیوب عبادته دوام ایتدی .

وقتا که عبادت بیتدی . صالح ، میدانه چیقوب فیمیونک رفاقتنه قبولی رجا (حارث بن عمرو) ده حجازده موسویلیکی قبول ایله مشدی .

مخصوص اولان مصالح عظمی ؛ بالجمله موجوداتک اکل وارفی اولان ذات اجل و اعلانک اثری اولمق اعتباریه کونه مخصوص اوله رق تقرر ایتمشدر ؛ بناء علیه کونده کوریلن کال « مکون » نه کاله تابع در ؛ ایجاد و ابا عک اتقانی ، بونلرده کوریلن بدیعه صنعت ، نظام و انتظامده آنجق موجد و مبدعک علو مرتبه سی اظهار ایتکده در . نظام و انتظامک غایه اعلاسنه بالغ اولان شو وجوده واجب تعالی نک علم شاملی ، اراده مطلقه سی تعلق ایدنجه کون مذکور شو اسلوب بدیع ، بو کال رفیع اوزره صادر اولمش و حالاده اولمقده در . « افسیتم انما خلقنا کم عبنا و انکم الینا لاترجعون »

ایشته علمای متکلمینک ، « افعال آیهیه اغراض ایاه تعلیل اولنه ماز ؛ لکن عبندن مزده در ؛ افعال آیهیه اولان حکمتلردن بعض شیر نظر مزده خفی اولسه ده افعال آیهیه نک حکم و مصالحدن خالی اولمی مستحیل در » سوزندن قصد ایتدکری معنی بودر . مترجمی

آقسه کیلی احمد صمدی

تَفْهِيمٌ وَفَيْضٌ

حیات حضرت محمد « صلعم » آری حقنده بعض مطالعات

— ۳ —

۲۲ نجی صحیفه ده شو سطرلر وار :

« میلادک اوچنجی عصرینک نهایتنه طوغرو یمنده حکومت ایدن حمیریه سلاسنه منسوب ملوک تبعه دن عبد کلال نصرانیتی قبول ایتدی . ارکا خلف اولان حسان تبع مکة مکرمه ده ساکن قبیله لرله بر معاهده عقد ایدوب اوتاریخدن اعتباراً جزیره العربک و سطنده متوطن قبائل عربیه ملوک حمیریه نک متبوعیتنی طایتیدردی . حسان تبع دن صوکر اکن مرثد بن عبد کلال امور دینییه ده مسامحه کار اولدیفندن روما ایمپراطوری قونستانسک کندیسنه کوندردیکی آلچی واسطه سیله وقوع بولان طلب و التماسی اوزرینه بری قدیم صنعا ده ، ایکنجیسی عدنده و اوچنجیسی ده بصره کورفرنده اولمق اوزره خریستیانلرک اوچ کلیسا انشا ایتلرینه مساعده ایتدی »

اولا : حمیر ملوکندن نصرانیتی قبول ایتمش اولمق اوزرد (ولیعه) یاخود (وکیعه بن مرثد) دن باشقه سی بیلمیورم که اوده متردد و متلون بر آدم اولوب اولجه یهودیلکه ، صوکراده خریستیانلغه تمایل کوسته رمشدی . موسویت ایسه ملوک حمیر آراسنده داها زیاده منتشر ایدی که (تبع اوسط) ده نیلن (ابو کرب اسعد) ایله (زرعه ذونواس) کی مشاهیر تبعه هب بودینه سالک اولمشلردی .

(عبد کلال) ه کلینجه : بوذاتک دور حکومتی ، ساسانیانن (شاپور بن هرمز) ک زمان سطوتنه مصادقدر . شاپور ، عربستان اوزره رینه یورومش ، (حسا) ایله (قطیف) ه قدر کلوب اورادن دیار بکر و ربیعیه دوئمش ، طوتدینی عربلرک کوره ک میکلرینی چیقار . مش (.) بولدینی قویولری طولدوروب منبعلری قیامتق صورتیه

(.) بو مناسبتله عربلر ، شاپوره (ذوالاکتاف) دیمشدر .